

4.6.2019

EOAK/2657/2019

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen

ESTETTÖMYYDESSÄ VAKAVIA PUUTTEITA – PYÖRÄTUOLILLA EI PÄÄSSYT ÄÄNESTYSPAIKALLE

Tarkastuspöytäkirja

Aika: Europarlamenttivaalien vaalipäivä sunnuntai 26.5.2019

Tarkastusten toimittajat eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta:

vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen
asiantuntija Mikko Joronen

1 TARKASTUKSISTA JA NIIDEN TAVOITTEISTA

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (CRPD) ratifioinnin myötä eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityistä huomiota muun muassa vammaisten henkilöiden osallistumisen mahdollisuuksiin sekä toimitilojen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviin seikkoihin.

YK:n vammaissopimuksen 29 artiklassa taataan vammaisille henkilöille yhdenvertaiset oikeudet osallistua poliittiseen ja julkiseen elämään.

Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen määräsi kaksi kanslian virkamiestä suorittamaan ennalta ilmoittamattomia tarkastuksia europarlamenttivaalien 2019 satunnaisesti valituissa vaalipäivän äänestyspaikoissa. Tarkastusten tavoitteena oli selvittää äänestyspaikkojen esteettömyyttä ja saavutettavuutta sekä tilojen yleistä järjestystä ja äänestystapahtuman sujuvuutta vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen näkökulmasta.

Toinen tarkastuksen toimittajista liikkui pyörätuolilla.

2 AIEMMAT OIKEUSASIAMIEHEN MÄÄRÄÄMÄT TARKASTUKSET

Ennalta ilmoittamattomat tarkastukset 14.4.2015 eduskuntavaalien 2015 ennakoäänestyspaikoissa Helsingissä, Vantaalla ja Espoossa. Tarkastuksen perusteella oikeusasiamies havaitsi, että jokaisen kaupungin äänestyspaikoissa näytti olleen niin esteettömyyden kuin vaalisalaisuuden toteuttamisessa ongelmia (tarkastuspöytäkirja 16.4.2015 Dnro 1802/3/15). Oikeusasiamies otti omana aloitteenaan tutkittavakseen, oliko äänestyspaikkojen vaalijärjestelyt toteutettu asianmukaisesti. Helsingin ja Espoon kaupungit ilmoittivat selvityksissään oikeusasiamiehelle, että ne tulevat korjaamaan tarkastuksissa todetut puutteet vuoden 2017 kuntavaaleihin mennessä. Vantaan kaupungin keskusvaalilautakunta ilmoitti, että se oli hankkinut äänestyskoppeja, joilla turvataan myös pyörätuolia käyttävien henkilöiden vaalisalaisuuden säilyminen.

Oikeusasiamies totesi päätöksissään 11.12.2015 (dnrot 1899, 1901 ja 1902/2/2015), että äänestäjän syliin asetettava irrallinen kirjoitusalue ei turvaa vaalisalaisuuden säilymistä. Jos äänestäjä tarvitsee kirjoitusalueen kannattamiseen vaalivirkailijan apua, näkösuojan mataluuden vuoksi virkailijalla on suora näköyhteys äänestystapahtumaan. Oikeusasiamiehen mukaan tällainen irrallinen syliin asetettava kirjoitusalue ei siten täytä vaalisalaisuuteen kuuluvaa keskeistä vaatimusta siitä, että äänestäjä voi muiden katseilta suojattuna täyttää äänestyslippunsa.

Ennalta ilmoittamattomat tarkastukset 30.3.2017 kuntavaalien 2017 ennakoäänestyspaikoissa Espoossa, Kirkkonummella, Vantaalla, Nurmijärvellä, Tuusulassa, Keravalla ja Helsingissä. Tarkastuksilla havaittiin, että Espoon, Vantaan ja Helsingin ennakoäänestyspaikoissa oli nyt niin sanotut esteettömät äänestyskopit. Myös ensi kertaa tarkastetun Keravan kaupungin ennakoäänestystilassa oli niin sanottu esteetön äänestyskoppi. Sen sijaan Kirkkonummen, Nurmijärven ja Tuusulan ennakoäänestyspaikoissa havaittiin puutteita vaalisalaisuuden toteutumisessa (tarkastuspöytäkirja 5.4.2017 EOAK/2164/2017).

Oikeusasiamies päätti kiinnittää tarkastusten kohteina olleiden kaupunkien ja kuntien sekä niiden keskusvaalilautakuntien huomiota tarkastuksessa todettuihin yleisiin havaintoihin opasteiden näkyvyydestä, esteettömyyden puutteista sekä äänestystilojen pienuudesta. Oikeusasiamies piti myönteisenä sitä, että Espoon, Vantaan ja Helsingin kaupungit olivat ilmoitustensa mukaisesti poistaneet edellisessä vuonna 2015 suoritetussa tarkastuksessa havaitut puutteet vaalisalaisuuden toteutumisessa. Lisäksi hän pani tyydytyksellä merkille, että myös Keravan kaupungissa oli esteetön äänestyskoppi.

Oikeusasiamies oli päätöksissään 17.11.2017 (EOAK/2439/2017, EOAK/2440/2017 ja EOAK/2441/2017) tyytyväinen siihen, että kunnista saatujen selvitysten mukaan tehtyjen tarkastushavaintojen johdosta oli jo vaalipäivän äänestystä varten järjestetty pyörätuolimitoitettuja äänestyskoppeja ja muutoinkin äänestysalueilla oli varauduttu erityisjärjestelyjä tarvitseviin äänestäjiin. Lisäksi keskusvaalilautakunnat ilmoittivat, että äänestyspaikoista päätettäessä ja järjestelyissä äänestyspaikoilla pyritään ottamaan huomioon esteettömyyden ja vaalisalaisuuden turvaaminen.

Ennalta ilmoittamattomat tarkastukset 22.1.2018 presidentinvaalin 2018 ennakoäänestyspaikoissa Sipoossa, Järvenpäässä, Mäntsälässä, Hyvinkäällä, Vihdissä, Lohjalla ja Kauniaisissa (tarkastuspöytäkirja 25.1.2018 EOAK/166/2018).

Aikaisemmilla tarkastuksilla todettuja ongelmia esteettömyyden ja vaalisalaisuuden toteuttamisessa havaittiin myös presidentinvaalin ennakoäänestyspaikoilla. Tarkastuksessa todettiin yleisenä havaintona, että edelleen ennakoäänestyspaikoilla äänestyksestä ilmoittaminen ja opastaminen oli vaatimatonta. Sipoon ennakoäänestyspaikalla ei ollut tehty äänestäjien avustamisesta merkintöjä äänestäjistä pidettävään luetteloon. Oikeusasiamies piti myönteisenä, että Sipoon, Järvenpään, Mäntsälän, Hyvinkään ja Kauniaisten ennakoäänestyspaikoissa oli esteettömät äänestyskopit. Oikeusasiamies antoi päätökset EOAK/557/2018, EOAK/558/2018 ja EOAK/559/2018 omina aloitteina tutkituissa asioissa.

Ennalta ilmoittamattomat tarkastukset 8.4.2019 eduskuntavaalien 2019 ennakoäänestyspaikoissa Porvoossa, Pornaisissa, Askolassa, Pukkilassa, Myrskylässä, Lapinjärvellä ja Loviisassa (tarkastuspöytäkirja 11.4.2019 EOAK/1670/2019). Oikeusasiamiehen toimenpiteet ilmenevät edellä mainitusta pöytäkirjasta.

Tarkastuspöytäkirjat löytyvät oikeusasiamiehen verkkosivuilta kohdasta ”tarkastukset”: www.oikeusasiamies.fi.

3 TARKASTUSHAVAINNOT

Vantaan kaupunki:

Vaskipellon äänestysalue 112, Kaivokselan koulu, Kaivosvoudintie 10, Vantaa

Vaalipäivän äänestyspaikkana oli Länsi-Vantaalla Kaivokselan kaupunginosassa sijaitseva Kaivokselan koulu. Vaskipellon äänestysalueen viereisessä vaalihuoneessa sijaitsi myös Kaivokselan äänestysalueen äänestyspaikka.

Koulun pääsisäänkäynti ei ollut esteetön, sillä pääovelle johti portaikko. Pääsisäänkäynnillä oli opasteet liikuntaesteisille henkilöille tarkoitetulle sisäänkäynnille, joka sijaitsi koulurakennuksen takapihalla. Opasteet olivat kaksikielisiä.

Kuva 1. Pääsisäänkäynti ja opastus vaihtoehtoiselle sisäänkäynnille

Noin 150 metrin kulkureitti liikuntaesteisille henkilöille tarkoitetulle sisäänkäynnille kulki jyrkän mäen (n. 20 m) kautta. Mäen jyrkkyyden vuoksi omatoiminen kulkeminen pyörätuolilla saattoi olla hankalaa. Takapihalla oli merkitty invapysäköintipaikka, josta oli noin 20 metrin matka takaovelle.

Takaovelle johtavan sisäänkäynnin luiska oli vaikeakulkuinen pyörätuolia käyttävälle henkilölle, koska vanerilevystä tehtyyn luiskaan oli kiinnitetty liikkumista hankaloittavat poikittaispuut (korkeus noin 2 cm). Vaskipellon äänestysalueen vaalilautakunnan puheenjohtaja lupasi ryhtyä toimenpiteisiin epäkohdan korjaamiseksi ja sanoi välittäväänsä tiedon koulun talonmiehelle (tms. huollosta vastaavalle taholle), jotta luiska saadaan korjattua esteettömäksi.

Kuva 2. Vaikeakulkuinen luiska

Kulku takaoven sisäänkäynniltä äänestyspaikalle oli esteetön ja viitoitettu opastekyltein.

Äänestyspaikalla oli kaksi nimettyä vaaliavustajaa. Vaalivirkailijoilta saadun tiedon mukaan äänestäjien omien avustajien käytöstä tehdään merkintä vaalipöytäkirjaan. Vaalipäivän aamuna avustamistehtäviä ei ollut vielä esiintynyt. Edellisissä eduskuntavaaleissa avustamistehtäviä oli ollut vain yksi. Vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan opas- ja avustajakoirat olivat tervetulleita äänestyspaikalle.

Äänestystilassa oli kaksi äänestyskoppia, joista toinen oli niin sanottu esteetön äänestyskoppi (kopin leveys 1 metri ja säädettävän kirjoitusalueen korkeus 75 cm).

Tarkastajien havaintojen mukaan äänestyskopin valaistus oli heikko, eikä kopissa ollut lisävalaisinta. Vaalilautakunnan puheenjohtaja ilmoitti, että tilanne voidaan korjata siirtämällä äänestyskoppia kattoikkunan tai loisteputkien alapuolelle valaistuksen parantamiseksi.

Vaalivirkailijoilta oli pyydettyä saatavilla suurennuslasi heikonäköisiä äänestäjiä varten.

Kuva 3. Esteetön äänestyskoppi

Vaalilautakunnan puheenjohtajan näkemyksen mukaan äänestyspaikka ei ollut ihanteellinen esteettömyyden näkökulmasta, koska koulun pääsisäänkäynnistä kulkeminen edellytti kävelillekin äänestäjille korkeiden portaiden nousemista. Tämä saattoi olla vaikeaa esimerkiksi ikäihmisille tai muutoin henkilöille, joilla oli liikkumisen vaikeuksia. Äänestäjät olivat myös antaneet palautetta hankalasta portaikosta. Äänestäjät olivat antaneet vaalivirkailijoille myönteistä palautetta rennosti ilmapiiristä vaalitoimituksessa. Äänestystilassa oli tarjolla tuoleja levähtämistä varten. Äänestyspaikalla ei ollut äänestäjien käyttöön tarkoitettua inva-wc:tä.

Riihimäen kaupunki:

Äänestysalue 1, Kansalaisopisto, Puistikko 5, Riihimäki

Äänestyspaikkana oli Riihimäen kansalaisopisto, joka sijaitsi vanhassa kivijalkarakennuksessa. Pääsisäänkäynnillä oli portaikko, jonka vuoksi liikuntaesteisille äänestäjille oli viitoitettu opastein esteetön kulkureitti (n. 80 metriä) talon takapihan kautta. Takapihalla oli autoille pysäköintipaikkoja, mutta ei erikseen merkittyä invapysäköintipaikkaa.

Takaovelle johti luiska, jonka kaltevuus oli noin 5 astetta (n. 8,7 prosenttia). Rakennuksen esteettömyydestä annetun valtioneuvoston asetuksen, joka koskee luvanvaraista uudis- ja korjausrakentamista, 2 §:n 2 momentin mukaan luiskan kaltevuus saa olla enintään viisi prosenttia ja tietyssä asetuksessa määritellyssä tilanteessa enintään 8 prosenttia. Ulkotilassa luiska saa kuitenkin olla kaltevuudeltaan yli viisi prosenttia vain, jos se voidaan pitää sisätilassa olevaan luiskaan verrattavassa kunnossa.

Kuva 4. Luiska sisäänkäynnille

Kansalaisopiston takaovesta ei mahtunut sisään manuaalipyörätuolilla, koska ovi oli liian kapea (58 cm). Sisätilaan pääsemiseksi piti avata myös viereinen ovi, jota ei saanut avattua omatoimisesti pyörätuolista käsin. Vaalilautakunnan puheenjohtaja kertoi tarkastajille, että takaoven viereisellä seinustalla oli ovikello, jota soittamalla vaaliavustaja olisi tullut avaamaan oven. Tästä ei kuitenkaan ollut mitään opastusta. Tarkastajat eivät myöskään havainneet ovikelloa ensimmäistä kertaa paikalle saapuessaan.

Ulko-oven jälkeen sisätiloissa oli jyrkkä luiska, jonka kaltevuus oli noin 9 astetta (n. 15,7 prosenttia). Käytännössä luiskan kulkeminen pyörätuolilla edellytti toisen henkilön apua. Äänestystilaan johtavalla reitillä oli noin 4 cm korkea kynnyks. Rakennuksen esteettömyydestä annetun valtioneuvoston asetuksen, joka koskee luvanvaraista uudis- ja korjausrakentamista, 4 §:n 3 momentin mukaan oven yhteydessä ei saa olla tasoeroa tai kynnystä, ellei se ole ääni-, kosteus- tai muiden vastaavien olosuhteiden vuoksi välttämätöntä. Tällöin kynnyks tai tasoero saa olla enintään 20 millimetriä korkea, ja kynnyks on muotoiltava siten, että sen voi helposti ylittää pyörätuolilla ja pyörillä varustetulla kävelytelineellä.

Äänestyspaikalla oli kaksi nimettyä vaaliavustajaa, joista vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan toinen oli aina mies ja toinen nainen. Puheenjohtajan kertoman mukaan vaaliavustajien käyttö oli ollut vähäistä. Edellisissä eduskuntavaaleissa äänestäjä oli tarvinnut apua vaaliavustajilta 2-3 kertaa ja yhtä monta kertaa äänestäjä oli käyttänyt valitsemaansa omaa avustajaa. Saadun tiedon mukaan avustajan käytöstä tehdään merkintä vaalipöytäkirjaan.

Kuva 5. Äänestyspaikka liikuntaesteisille

Liikuntaesteisiä äänestäjiä varten oli järjestetty erillinen äänestyspaikka (pöytä ja sen päällä pahvilaatikosta tehty näkösuoja). Pöydänjalkojen leveys oli 65 cm ja kirjoitustason korkeus 72 cm. Pöydänjalkojen kapeuden vuoksi esimerkiksi leveämmällä sähköpyörätuolilla ei pääse pöydän ääreen.

Oikeusministeriön vaaliohjeiden liitteenä olevan äänestyspaikkojen esteettömyyden tarkistuslistan mukaan äänestyskopin pöydän alla olevan polvitilan vähimmäisleveys on 80 cm.

Ehdokaslista oli kiinnitetty äänestyspöydän viereen seinälle, mikä ei tarkastajien havaintojen mukaan ollut äänestäjän esteetöntä toimimista ajatellen paras ratkaisu.

Eräs vaalivirkailija totesi tarkastajille toiveenaan, että äänestyspaikalle saataisiin seuraaviin vaaleihin asianmukainen esteetön äänestyskoppi.

Äänestyspaikalla ei ollut saatavilla suurennuslasia tai muuta vastaavaa apuvälinettä heikonäköisiä äänestäjiä varten. Valaistus oli riittävä. Äänestyspaikalla oli inva-wc ja levähtämiin tarkoitettuja tuoleja. Äänestyspaikka oli tilava ja ilmapiiriltään rauhallinen. Vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan äänestäjiltä oli saatu palautetta kansalaisopiston pääsisäänkäynnin portaikosta, joka oli hankala esimerkiksi ikäihmisille ja huonosti liikkuville henkilöille.

Lopen kunta:**Topenon äänestysalue 3, Länsi-Lopen koulu, Topenontie 145, Loppi**

Topenon äänestysalueen äänestyspaikkana oli Länsi-Lopen koulu, joka sijaitsi vanhassa puurakennuksessa. Opaste äänestyspaikalle oli vasta koulun pääovella. Pihalla ei ollut merkittyä invapysäköintipaikkaa. Piha-alue oli pääasiassa soraa, mutta sisäänkäynnin edessä oli laatoitettu alue. Äänestyspaikan sisäänkäynti ei ollut esteetön portaikon vuoksi. Pyörätuolilla ei pääsyt sisälle omatoimisesti, eikä turvallisesti avustettunakaan.

Kuva 6. Äänestyspaikan ulko-ovelle johtava portaikko

Vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan talon takana oli luiska, mutta reitti ei ollut vaalipäivänä käytettävissä, koska talonmiestä ei ollut pyydetty avaamaan tarvittavia ovia. Puheenjohtajan mukaan liikuntaesteisiä ja apuvälineitä käyttäviä äänestäjiä pyrittiin avustamaan sisätilaan pääsisäänkäynnin kautta viime kädessä kantamalla. Puheenjohtajan mukaan painavaa sähköpyörätuolia käyttävän henkilön kohdalla jouduttaisiin kuitenkin pohtimaan äänestämisen järjestämistä esimerkiksi piha-alueella.

Sisällä äänestystilassa ei ollut erillistä esteetöntä äänestyskoppia, vaan liikuntaesteisille äänestäjille oli käytössä pöytä, jossa äänestys tapahtui. Pöydän ääressä ei ollut näkösuojaa tai sermiä. Vaalilautakunnan puheenjohtaja kertoi, että tästä syystä vaalivirkailijat sulkivat aina vaalihuoneiston oven vaalisalaisuuden turvaamiseksi, kun äänestys tapahtui pöydän ääressä. Koulun sisätiloissa oli noin 3 cm kynnyksiä.

Kuva 7. Liikuntaesteisille henkilöille tarkoitettu äänestyspaikka

Äänestyspaikalla oli yksi nimetty vaaliavustaja. Saadun tiedon mukaan oman avustajan käytöstä tehdään merkintä vaalipöytäkirjaan. Avustamistehtävien määrä oli ollut noin 1-2 vaaleittain. Äänestyspaikalla ei ollut saatavilla suurennuslasia tai muuta vastaavaa apuvälinettä heikonäköisiä äänestäjiä varten. Äänestyspaikan valaistus oli riittävä ja äänestyspaikalla oli tuoleja levähtämistä varten. Vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan äänestäjät eivät olleet antaneet erityistä palautetta äänestysjärjestelyistä.

Tammelan kunta:**Pohjois-Tammelan äänestysalue 002, Teuron koulu, Teurontie 463, Teuro**

Äänestyspaikkana oli Teuron koulu, joka sijaitsi vanhassa puurakennuksessa. Äänestyspaikalle saavuttaessa koulun pihan puolella oli opastekyltti. Pihalla ei ollut merkittyä invapysäköintipaikkaa. Asfaltoitu piha-alue oli kalteva, mikä vaikeutti pyörätuolilla liikkumista.

Äänestyspaikan sisäänkäynti ei ollut esteetön portaikon vuoksi. Pyörätuolilla ei päässyt sisälle omatoimisesti. Tarkastajien havaintojen mukaan myös iäkkäiden ja huonosti liikkuvien äänestäjien pääseminen äänestyspaikalle oli hankalaa jyrkien portaiden takia. Vaalilautakunnan varapuheenjohtajan mukaan äänestäminen järjestettäisiin tarvittaessa esimerkiksi autossa äänestyspaikan pihalla, jos liikuntaesteinen henkilö ei pääsisi siirtymään sisätiloihin varsinaiseen vaalihuoneistoon.

Kuva 8. Äänestyspaikan ulko-ovelle johtava portaikko

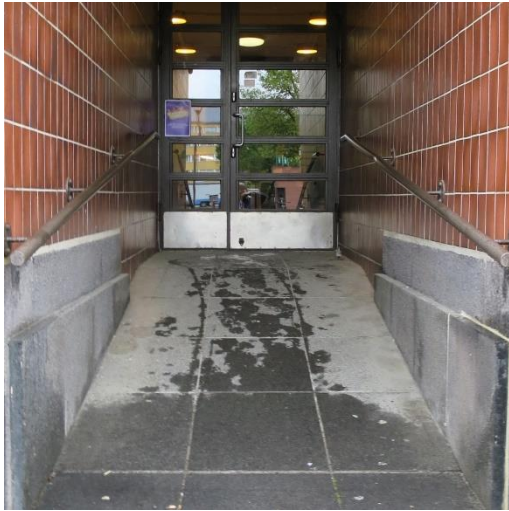
Äänestyspaikalle oli järjestetty liikkumisesteisille henkilöille erillinen äänestystila koulun keittiöön. Pöytänä ja kirjoitusalueena oli metallinen pyörillä varustettu tarjoiluvaunu, jonka päälle oli levitetty ehdokaslista. Pöydän ääreen ei päässyt pyörätuolilla, koska tarjoiluvaunu ei ollut alhaalta avonainen. Esteettömyyden kannalta ongelmallista oli myös se, että tarjoiluvaunu oli sijoitettu aivan roskakorin ja lavuaarin vieressä.

Kuva 9. Liikuntaesteisille tarkoitettu äänestyspaikka

Äänestyspaikalla oli nimetty vaaliavustaja. Vaalivirkailijoilta saadun tiedon mukaan oman avustajan käyttäminen oli mahdollista ja tästä tehtiin merkintä vaalipöytäkirjaan. Avustamistehtäviä oli muutamia vaaleittain. Kysyttäessä äänestäjän henkilöllisyyden toteamisesta erityistilanteissa, varapuheenjohtaja totesi, että henkilöllisyyden toteamista helpottaa Pohjois-Tammelan äänestysalueella se, että lähtökohtaisesti kyläläiset tuntevat toisensa. Äänestyspaikalla ei ollut saatavilla suurennuslasia tai muuta vastaavaa apuvälinettä heikkonäköisiä äänestäjiä varten. Vaalilautakunnan varapuheenjohtajan mukaan äänestäjillä oli kuitenkin mahdollista lainata vaalivirkailijoiden laseja. Äänestyspaikalla ei ollut inva-wc:tä. Vaalilautakunnan varapuheenjohtajan mukaan äänestäjät eivät olleet antaneet erityistä palautetta äänestysjärjestelyistä.

Forssan kaupunki:

Teatteritalon äänestysalue 1, Teatteritalo, Torikatu 8, Forssa

Äänestyspaikkana oli Forssan teatteritalo. Pääsisäänkäynnille johti jyrkkä luiska, joka oli kaltevuudeltaan noin 10 astetta (n. 17,5 prosenttia). Luiskan jyrkkyyden vuoksi omatoiminen kulkeminen pyörätuolilla saattoi olla hankalaa. Kuten edellä on todettu, rakennuksen esteettömyydestä annetun valtioneuvoston asetuksen, joka koskee luvanvaraista uudis- ja korjausrakentamista, 2 §:n 2 momentin mukaan luiskan kaltevuus saa olla enintään viisi prosenttia ja tietyssä asetuksessa määritellyssä tilanteessa enintään 8 prosenttia. Ulkotilassa luiska saa kuitenkin olla kaltevuudeltaan yli viisi prosenttia vain, jos se voidaan pitää sisätilassa olevaan luiskaan verrattavassa kunnossa.

Kuva 10. Sisäänkäynnille johtava luiska

Teatteritalon pihalla sisäänkäynnille johtavan luiskan läheisyydessä oli opastekyltti äänestyspaikalle. Vaalivirkailijoilla oli näköyhteys luiskan alkupäähän, mikäli äänestäjä tarvitsi apua sisätiloihin pääsemiseksi. Merkitty invapysäköintipaikka oli läheisen kadun varressa noin 30 metrin päässä Teatteritalon sisäänkäynnistä.

Äänestyspaikalla oli yksi nimetty vaaliavustaja. Saadun tiedon mukaan oman avustajan käytöstä tehdään merkintä vaalipöytäkirjaan. Avustamistehtävien määrä on noin 1-2 vaaleittain. Edellisissä eduskuntavaaleissa vain yksi äänestäjä oli käyttänyt omaa avustajaansa. Vaalilautakunnan puheenjohtaja kertoi, että edellisissä eduskuntavaaleissa kävi äänestämässä ”kuuro-mykkä” henkilö, jonka kanssa vaalivirkailijat olivat kommunikoineet kirjoittamalla.

Äänestyspaikka oli sisätiloiltaan esteetön. Äänestystilassa oli kolme äänestyskoppia, joista yksi oli liikuntaesteisiä henkilöitä varten (leveys 72 cm ja kirjoituslavan korkeus 75 cm). Tarkastajien havaintojen mukaan kopin leveys ei välttämättä riitä, mikäli äänestäjä käyttää esimerkiksi leveää sähköpyörätuolia. Oikeusministeriön vaaliohjeiden liitteenä olevan äänestyspaikkojen esteettömyyden tarkistuslistan mukaan äänestyskopin pöydän alla olevan polvitilan vähimmäisleveys on 80 cm.

Tarkastajien havaintojen mukaan äänestyskoppien sijoittelu ei ollut täysin onnistunut. Äänestyskopit olivat rivissä siten, että vessasta äänestäjän selän takaa tuleva henkilö saattoi nähdä äänestyskopiin. Lisäksi inva-wc:n ovi oli aivan liikuntaesteisille henkilöille tarkoitetun äänestyskopin takana.

Kuva 12. Inva-wc kopin takana

Kaikissa äänestyskopeissa oli lisävalaistus, mitä tarkastajat pitivät erityisen myönteisenä. Äänestyspaikalla oli saatavilla suuren lasi heikkonäköisiä äänestäjiä varten. Äänestyspaikalla oli inva-wc ja levähtämiseen tarkoitettuja tuoleja. Vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan äänestäjät eivät olleet antaneet erityistä palautetta äänestysjärjestelyistä.

Kuva 11. Lisävalaisin kopissa

Jokioisten kunta:

Eteläinen äänestysalue, Jokioisten kunnanvirasto, Keskuskatu 29 A, Jokioinen

Kunnanviraston valtuustosali oli ainoa vaalipäivän äänestyspaikka Jokioisten kunnassa. Äänestyspaikalle oli asianmukaiset opasteet. Kunnanviraston pihalla pääsisäänkäynnin läheisyydessä oli kaksi merkittyä invapysäköintipaikkaa. Piha-alue oli kova ja tasainen. Sisäänkäynti oli esteetön ja ovi oli miellyttävän kevyt avata pyörätuolista käsin.

Kuva 13. Esteetön sisäänkäynti äänestyspaikalle

Äänestyspaikalla oli yksi nimetty vaaliavustaja. Vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan oman avustajan käytöstä tehdään merkintä vaalipöytäkirjaan. Jokioisten kunnassa omia avustajia käyttäviä äänestäjiä oli noin 2-4 kertaa vaaleittain ja nimettyjä vaaliavustajaa käyttäviä äänestäjiä noin 1-2 kertaa vaaleittain.

Äänestyspaikalla oli liikkumisesteisille henkilöille järjestetty esteetön äänestuspöytä. Pöytä oli riittävän leveä ja sen jalkatilan korkeus oli 73 cm. Pöydän kirjoitustason päälle oli rakennettu näkösuoja, joka tarkastajien havaintojen mukaan riitti turvamaan vaalisalaisuuden. Valaistus oli riittävä. Tilassa oli induktiosilmukka, joka ei vaalilautakunnan puheenjohtajan näkemyksen mukaan kuitenkaan ollut päällä, koska valtuustosalin äänentoistojärjestelmä ei ollut kytkettynä päälle.

Kuva 14. Näkösuojalla varustettu äänestyspaikka

Äänestyspaikalla oli saatavilla suurennuslasi ja yhdet silmälasit heikkonäköisiä äänestäjiä varten. Äänestyspaikalla oli inva-wc ja levähtämiseen tarkoitettuja tuoleja. Ilmapiiri äänestyspaikalla oli rauhallinen, vaikka äänestäjiä oli tarkastushetkellä melko paljon.

Vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan äänestäjiltä oli saatu pääosin hyvää palautetta. Toiveena oli esitetty, että äänestyspaikalle järjestettäisiin rollaattori sellaisia henkilöitä varten, joilla on vaikeuksia liikkumisessa.

Someron kaupunki:

Äänestysalue 003 Kirkko, Kirkkomäen koulu, Kirkkotie 3, Somero

Äänestyspaikkana oli Kirkkomäen koulu. Koulun piha-alueelle saavuttaessa oli opaste äänestyspaikalle. Pihalla ei ollut merkittyä invapysäköintipaikkaa. Vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan tämä johtui siitä, että tavanomaisesti koulun alueella ei ole autojen pysäköinnille varattua tilaa. Tarkastajien yleisten havaintojen mukaan vaalipäivänä esteettömyyden kannalta perusteltuna hyvänä käytäntönä voisi olla, esimerkiksi koulujen pihoilla, että invapysäköinnille varattaisiin tilaa äänestyspaikan sisäänkäynnin välittömästä läheisyydestä, ellei tämä järjestely aiheuttaisi erityistä haittaa.

Piha-alue oli sorapohjainen. Sisäänkäynnin edessä oli pieni laatoitettu alue. Sorapihalta laatoitukselle oli kynnyks ja laatoituksella korkeahko (n. 4,5 cm) ritiläkynnyks. Ulko-ovesta pääsi muutoin esteettömästi sisälle. Rakennuksen esteettömyydestä annetun valtioneuvoston asetuksen, joka koskee luvanvaraista uudis- ja korjausrakentamista, 4 §:n 3 momentin mukaan kynnyks tai tasoero saa olla enintään 20 millimetriä korkea, ja kynnyks on muotoiltava siten, että sen voi helposti ylittää pyörätuolilla ja pyörillä varustetulla kävelytelineellä.

Äänestyspaikalla oli yksi nimetty vaaliavustaja. Vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan avustamistapahtumia ei ole vaaleittain kovin montaa. Äänestyspaikalla oli mahdollisuus käyttää omaa avustajaa, mutta tällaista tarvetta ei ollut vielä esiintynyt eurovaaleissa. Saadun tiedon mukaan avustajan käytöstä tehtäisiin merkintä vaalipöytäkirjaan.

Liikuntaesteisille äänestäjille tarjottiin äänestyspaikaksi tavallista äänestyskoppia, jonka sisälle siirrettiin koulupulpetti. Vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan tarvittaessa voitiin näkösuojaksi asettaa vielä paperinen juliste (ehdokaslista), joka ei kuitenkaan ollut tarkastushetkellä paikoillaan. Pulpetin oli korkeus 57 cm ja polvitilan leveys oli 52 cm.

Oikeusministeriön vaaliohjeiden liitteenä olevan äänestyspaikkojen esteettömyyden tarkistuslistan mukaan äänestyskopin pöydän alla olevan polvitilan vähimmäisleveys on 80 cm ja vähimmäiskorkeus 67 cm.

Tarkastajien havaintojen mukaan kyseinen liikuntaesteisille suunniteltu äänestysjärjestely ei ollut esteetön, koska pyörätuolia käyttävä henkilö ei päässyt asianmukaisesti liian matalan ja kapean pulpetin ääreen. Näin ollen kirjoitustaso ei ole vammaisen äänestäjän saavutettavissa. Lisäksi ehdokaslista oli kiinnitetty äänestyskopin yläosaan, joten sen lukeminen oli hankalaa.

Kuva 15. Äänestysjärjestely liikuntaesteisille

Äänestyspaikalla ei ollut saatavilla suurennuslasia tai muuta vastaavaa apuvälinettä heikkonäköisiä äänestäjiä varten. Valaistus oli riittävä. Äänestyspaikalla oli inva-wc ja levähtämiseen tarkoitettu tuoli. Äänestyspaikka oli ilmapiiriltään rauhallinen. Vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan äänestäjät eivät olleet antaneet erityistä palautetta äänestysjärjestelyistä.

Salon kaupunki:

Äänestysalue 013 Suomusjärvi, Suomusjärven kirjasto, Kitulantie 1, Suomusjärvi

Äänestyspaikkana oli Suomusjärven kirjasto. Pysäköintipaikoilta oli viitoitettu opastus äänestyspaikalle. Kirjaston pihalla ei ollut merkittyä invapysäköintipaikkaa. Asfaltoitu piha-alue oli melko tasainen ja sillä oli helppo liikkua. Sisäänkäynnin yhteyteen oli rakennettu kiinteärakenteinen puinen luiska, jonka kaltevuus oli 4 astetta (7 prosenttia).

Ulko-oven kynnyks oli korkeahko ja vaikea liikkumisen apuvälineitä käyttävälle. Ensimmäinen kynnyks oli noin 4 cm korkea ja nousi portaittain vielä muutaman sentin. Kuten edellä on todettu, rakennuksen esteettömyydestä annetun valtioneuvoston asetuksen, joka koskee luvanvaraista uudis- ja korjausrakentamista, 4 §:n 3 momentin mukaan kynnyks tai tasoero saa olla enintään 20 millimetriä korkea, ja kynnyks on muotoiltava siten, että sen voi helposti ylittää pyörätuolilla ja pyörillä varustetulla kävelytelineellä.

Äänestyspaikalla oli yksi nimetty vaaliavustaja. Vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan avustamistapahtumia ei ole ollut. Mahdollisuus oli myös käyttää omaa avustajaa, mutta tällaista tarvetta ei ole ollut eurovaaleissa. Saadun tiedon mukaan avustajan käytöstä tehtäisiin merkintä vaalipöytäkirjaan.

Äänestyspaikalla tavallinen äänestyskoppi oli muokattu liikku- ja toimimisesteisille äänestäjille sopivammaksi. Koppiin oli lisätty lisävarusteena matalammalle sijoitettu kirjoitusalue ja myös kopin sivuilla näkösuojana olevaa vanerilevyä oli jatkettu alaspäin. Kopissa ei ollut lisävaloja, mutta valaistus oli riittävä. Tarkastajat havaitsivat, että äänestyskoppi saattoi olla hieman liian kapea, jos äänestäjä käyttää sähköpyörätuolia. Kopin leveys jäi alle oikeusministeriön ohjeen liitteessä mainitun 80 cm.

Vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan äänestyskopit oli sijoitettu siten, että kirjaston tiloissa oleva kameravalvonta ei vaarantanut vaalisalaisuuden toteutumista.

Kuva 16. Äänestyskoppi liikuntaesteisille

Äänestyspaikalla oli saatavilla suurennuslasi heikkonäköisiä äänestäjiä varten. Äänestyspaikalla oli istuimia levähtämistä varten tarkoitettu tuoli. Äänestyspaikka oli ilmapiiriltään rauhallinen, vaikka äänestystila oli melko ahdas. Äänestyspaikalla ei ollut inva-wc:tä. Vaalilautakunnan puheenjohtajan mukaan äänestäjät olivat pitäneet myönteisenä sitä, että Suomusjärvellä on oma äänestyspaikka vaalipäivänä, eikä äänestäjien tarvitse lähteä omalta kylältä pidemmälle äänestämään.

4 OIKEUSOHJEITA

Suomen perustuslain 14 §:n 2 momentin mukaan jokaisella Suomen kansalaisella ja maassa asuvalla muulla Euroopan unionin kansalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää Euroopan parlamentin vaaleissa sen mukaan kuin lailla säädetään. Saman pykälän 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 39 artiklan mukaan jokaisella unionin kansalaisella on äänioikeus ja vaalikelpoisuus Euroopan parlamentin vaaleissa siinä jäsenvaltiossa, jossa hän asuu, samoin edellytyksin kuin kyseisen jäsenvaltion omilla kansalaisilla. Perusoikeuskirjan 26 artiklan mukaan unioni tunnustaa vammaisten oikeuden päästä osallisiksi toimenpiteistä, joilla edistetään heidän itsenäistä elämäänsä, yhteiskunnallista ja ammatillista sopeutumistaan sekä osallistumistaan yhteiskuntaelämään, ja kunnioittaa tätä oikeutta.

YK:n vammaissopimuksen 29 artiklan mukaan sopimuspuolet takaavat vammaisille henkilöille poliittiset oikeudet ja mahdollisuuden nauttia niistä yhdenvertaisesti muiden kanssa sekä sitoutuvat: a) varmistamaan, että vammaiset henkilöt voivat tehokkaasti ja täysimääräisesti osallistua poliittiseen ja julkiseen elämään yhdenvertaisesti muiden kanssa suoraan tai vapaasti valittujen edustajien kautta, myös siten, että heillä on oikeus ja mahdollisuus äänestää ja tulla valituiksi, muun muassa:

- i) varmistamalla, että äänestysmenettelyt, -järjestelyt ja -aineistot ovat asianmukaisia, saavutettavia sekä helpotajuisia ja -käyttöisiä;
- ii) suojelemalla vammaisten henkilöiden oikeutta äänestää salaisella lippuäänestyksellä vaaleissa ja kansanäänestyksissä ilman uhkailua, asettua ehdolle vaaleissa, hoitaa tehtävänsä tehokkaasti ja suorittaa kaikkia julkisia tehtäviä kaikilla hallinnon tasoilla sekä helpottamalla tarvittaessa apuvälineteknologian ja uuden teknologian käyttöä;
- iii) takaamalla vammaisten äänestäjien vapaan tahdonilmaisun ja sallimalla tätä varten tarvittaessa heidän pyynnöstään heidän valitsemansa henkilön avustaa heitä äänestyksessä.

Vaalilain 4 §:n mukaan vaalit toimitetaan järjestämällä ennakkoäänestys ja vaalipäivän äänestys. Ennakkoäänestyksen ja vaalipäivän äänestyksen järjestämisestä kotimaassa vastaa kunta.

Vaalilain 7 §:n 1 momentin mukaan europarlamenttivaaleissa maa on yhtenä vaalipiirinä. Saman lain 8 §:n 1 momentin mukaan äänestysalueena on kunta, jolle sitä ole tarpeen jakaa useampaan äänestysalueeseen. Saman lain 9 §:n 3 momentin mukaan jokaisella äänestysalueella on kunnanhallituksen päätöksellä määrätty vaalipäivän äänestyspaikka.

Vaalilain 10 §:n mukaan valtioneuvostossa oikeusministeriö toimii ylimpänä vaaliviranomaisena.

Vaalilain 69 §:ssä säädetään äänestystilasta. Pykälän 1 momentin mukaan kunnan keskusvaalilautakunnan on huolehdittava siitä, että vaalipäivän äänestystä varten kullakin äänestysalueella on kunnan tähän tarkoitukseen käytettäväksi antama asianmukainen äänestystila ja tarvittava kalusto. Pykälän 2 momentin mukaan äänestyspaikalla tulee olla riittävästi tilaa myös niitä äänestäjiä varten, jotka odottavat vuoroaan päästäkseen vaalihuoneeseen äänestämään.

Vaalilain 70 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan kunnan keskusvaalilautakunnan on ryhdyttävä kaikkiin vaalipäivän äänestyksen toimittamista varten tarpeellisiin toimenpiteisiin ja siinä tarkoituksessa muun ohella huolehdittava siitä, että jokaisella vaalilautakunnalla on äänestyspaikalla käytettävään sellaiset äänestyskopit äänestysmerkinnän tekemistä varten, jotka turvaavat vaalisalaisuuden säilymisen.

Vaalilain 72 §:ssä säädetään järjestyksestä äänestyspaikalla. Pykälän 2 momentin mukaan äänestys on järjestettävä siten, että vaalisalaisuus säilyy. Saapuvilla olevien on noudatettava vaalilautakunnan järjestyksen ylläpitämiseksi ja äänestyksen häiriöttömän kulun turvaamiseksi antamia määräyksiä.

Vaalilain 73 §:n mukaan jokaisella äänestyspaikalla tulee olla saapuvilla vaalilautakunnan nimeämä, asianmukaisin tunnusmerkein tai -merkinnöin osoitettu vaaliavustaja, joka äänestäjän pyynnöstä avustaa häntä merkinnän tekemisessä äänestyslippuun. Pykälän 3 momentin mukaan henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on olennaisesti heikentynyt, saa käyttää äänestysmerkinnän tekemisessä apuna valitsemaansa avustajaa. Vaalilain 79 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan vaalilautakunnan on määrättävä yksi jäsenistään pitämään vaalipöytäkirjaa, johon merkitään vaaliavustajat ja äänestäjien itsensä valitsevat avustajat.

Vaalilain 76 §:n 1 momentin mukaan äänestäjällä on oikeus äänestää europarlamenttivaaleissa ehdokaslistojen yhdistelmässä olevaa ehdokasta. Pykälän 2 momentin mukaan äänestäjän on niin selvästi merkittävä äänestyslippuun sen ehdokkaan numero, jonka hyväksi hän antaa äänensä, ettei voi syntyä epätietoisuutta siitä, ketä ehdokasta hän tarkoittaa. Merkintä on tehtävä äänestyskopissa tai, jos se ei ole mahdollista ilman äänestäjälle aiheutuvaa kohtuutonta haittaa, muutoin siten, että vaalisalaisuus säilyy.

Perustuslakivaliokunta totesi mietinnössään (PeVM 3/2013 vp) hallituksen esitykseen laiksi vaalilain muuttamisesta seuraavaa.

"Lakiehdotuksen 76 §:n 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että vaalipäivän äänestyksessä äänestysmerkintä voidaan tehdä muuallakin kuin äänestyskopissa silloin, jos merkinnän tekemisestä äänestyskopissa aiheutuisi äänestäjälle kohtuutonta haittaa. Esityksen perustelujen mukaan tämä tarkoittaa sellaisia tilanteita, joissa äänestyspaikka ei ole esteetön esimerkiksi vammaisille tai hyvin heikkokuntoisille äänestäjille. Vaalisalaisuuden keskeisen merkityksen vuoksi perustuslakivaliokunta korostaa ehdotetun menettelyn poikkeuksellisuutta. Vaalipaikalla on aina ensisijaisesti pyrittävä järjestämään äänestyskoppiin pääseminen mahdollisimman esteettömäksi. Muualla kuin äänestyskopissa äänestettäessä tärkeää on järjestää tilanne sellaiseksi, että äänestäjällä ei ole aiheutta pelätä vaalisalaisuuden rikkoutumista. Valiokunta huomauttaa lisäksi, että asiasta päättäminen kuuluu vaalilautakunnalle."

Vaalilain muuttamisesta annettu laki 496/2013 tuli voimaan 1.7.2013.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ:n vaalitarkkailijoiden Suomessa vuoden 2011 huhtikuussa pidetyistä eduskuntavaaleista laatiman raportin kohdassa V." Lainsäädäntö" alakohdassa B "Äänioikeus" todetaan muun ohella seuraavaa.

"Jokainen Suomen kansalainen, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta, on äänioikeutettu eduskuntavaaleissa. Äänioikeutta ei rajoiteta asuinpaikan, vakaumuksen, vankilassaolon, mielenterveyshäiriön tai minkään muun ehdon perusteella.

Lainsäädännössä edellytetään, että jokaisella äänestyspaikalla on oltava nimetty vaaliavustaja, joka auttaa henkilöitä, joiden kyky tehdä äänestysmerkintä on vammaisuuden vuoksi heikentynyt. Lisäksi valtio voi kattaa vammaisten äänestäjien kuljetuskustannukset äänestyspaikoille ja niiltä pois. Kaikkiin äänestyspaikkoihin ei kuitenkaan päässyt pyörätuolilla eikä kaikilla äänestyspaikoilla ollut erityisiä äänestyskoppeja. Alaviitteen mukaan oikeusministeriö antoi ohjeet, joissa edellytetään, että äänestyspaikkojen on oltava esteettömiä, mutta kaikki kunnat eivät panneet tätä vaatimusta täytäntöön. Edelleen raportin mukaan, vaikka ehdokasluettelot ovat nyt saatavilla pistekirjoituksella, äänestysliput tai muut sokeiden riippumattoman äänestyksen mahdollistavat menetelmät eivät ole saatavilla. Sokeiden ihmisten äänestäminen on nykyisellään vaarantunut, koska he ovat edelleen riippuvaisia siitä, että avustaja merkitsee heidän äänensä. Vielä ei siis ole pystytty noudattamaan täydellisesti eri kansainvälisiä ja Suomen oikeudellisia asiakirjoja, joissa edellytetään, että kaikille kansalaisille on taattava oikeus vaalisalaisuuteen, ja joissa kiellään syrjintä vammaisuuden perusteella."

ETYJ:n vuoden 2015 eduskuntavaalien tarvearviokomission raportissa todettiin "III Havainnot" alakohdassa "D Vaalien hallinto" muun ohella, että monet komission haasteltavat totesivat, että

entistä tehokkaammin tulisi pyrkiä parantamaan vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia käyttää äänioikeuttaan. Tämä koskee erityisesti äänestyspaikkojen saavutettavuutta pyörätuolia käyttäville henkilöille. Kaikki komission haastattelemat tahot kuitenkin painottivat suurta luottamustaan vaaliviranomaisiin ja niiden kykyyn hoitaa vaalit ammattimaisesti. Kohdassa IV Johtopäätökset ja suositukset komissio ei esittänyt parlamenttivaaleja koskevia suosituksia. Komissio ilmoitti olevansa valmiina ryhtymään seurantatoimenpiteisiin ja se kannusti vaaliviranomaisia kiinnittämään huomiota haastatteluissa esiin tulleisiin ongelmiin, muun ohella vammaisten henkilöiden osallistumismahdollisuuksiin.

Oikeusministeriö on vaalilain 10 §:n nojalla antanut vaaliviranomaisille kutakin vaaleja varten vaaliohjeet. Europarlamenttivaalien 2019 vaaliohjeissa ”numero 1 Kunnan keskusvaalilautakunnan tehtävät ja numero 2 Vaalilautakunnan tehtävät” on yksityiskohtaiset ohjeet huolehtia esteettömyydestä ja saavutettavuudesta vaalijärjestelyissä (esimerkiksi vaaliohjeen numero 1 kohdat 4.3.2 vaalitarvikkeet ja kalusteet ja 4.5.2 äänestyspaikan esteettömyydestä huolehtiminen sekä vaaliohjeen numero 2, kohdat 4.1 vaalimateriaali ja kalusteet, 4.2 äänestyspaikan esteettömyydestä huolehtiminen, 4.4 järjestys äänestyspaikalla, 4.5 vaaliavustaja ja äänestäjän valitsema avustaja ja liite 6. tarkistuslista äänestyspaikan esteettömyydestä). Ohjeissa todetaan muun ohella seuraavaa:

Äänestyskoppien, joissa äänestysmerkintä tehdään, hankkimisesta ja niistä aiheutuvista kustannuksista vastaa kunta. Äänestyskoppien tulee olla sellaiset, että vaalisalaisuuden säilyminen turvataan. Äänestyspaikalla tulisi olla myös pyörillä varustettuja apuvälineitä, kuten rollaattoria tai pyörätuolia käyttäville soveltuva äänestyskoppi tai, jos esteetöntä äänestyskoppia ei ole saatavilla, pöytä, joka on varustettu sellaisin suojuksin, että äänestäjä voi tehdä äänestysmerkintänsä vaalisalaisuuden säilyttäen. Eduskunnan oikeusasiamies on tarkastuskertomuksessaan (5.4.2017) todennut, että syliin laitettava irrallinen kirjoitusalue ei turvaa vaalisalaisuutta. Äänestyskoppeihin olisi myös hyvä sijoittaa suurenuslasi tai vastaava heikkonäköisiä äänestäjiä varten.

Tarpeellisista liikuntaesteisten apuvälineistä huolehtivat yhteistyössä kunnan keskusvaalilautakunnan kanssa ennakoäänestyspaikoissa vaalitoimitsija tai vaalitoimikunta ja vaalipäivän äänestyspaikoissa vaalilautakunta.

Keskusvaalilautakunnan tulee huolehtia esteettömyydestä ja saavutettavuudesta vaalijärjestelyissä. Liikuntavammaisten ja muiden liikuntaesteisten mahdollisuuksiin äänestää oman alueensa äänestyspaikassa tai ennakoäänestyspaikoissa on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Mahdollisuuksien mukaan olisi esimerkiksi vammaisten käyttämille kulkuvälineille pyrittävä varaamaan pysäköintitilaa äänestyspaikan välittömässä läheisyydessä ja järjestämään heidän avustamisensa äänestyspaikan ulko- ja sisäpuolella.

Äänestystilan tulee sijaita rakennuksessa niin, että sinne pääsevät kulkemaan myös ne henkilöt, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut.

Äänestyspaikalla mahdollisesti olevien kynnysten ja portaiden on oltava varustettuja esimerkiksi sellaisella luisalla, että rollaattoria tai sähkökäyttöistä pyörätuolia käyttävä pääsee esteettä äänestystilaan.

Äänestyspaikalla kulkureittien sivuun tulisi mahdollisuuksien mukaan sijoittaa istuimia levähtämistä varten. Jos pyörällisillä apuvälineillä liikkuville järjestetään kiertotie, tulee se varustaa tarvittaessa opasteilla.

Opastus äänestyspaikalle tulee järjestää selkeästi esimerkiksi kadunvarsitauluin ja viitoituksin. Myös sisälle äänestystilaan on järjestettävä tarpeelliset opasteet.

Äänestäjät, joiden kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt, saavat käyttää äänestysmerkinnän tekemisessä apuna itse valitsemaansa avustajaa. Tämä koskee sokeiden ja muiden vammaisten lisäksi myös henkilöitä, joille esimerkiksi äkillinen sairaus on aiheuttanut kyvyttömyyden tehdä äänestysmerkintä. Vaalilautakunta ratkaisee, kenen kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt ja kenellä siis tällä perusteella on oikeus

valita avustajaksi haluamansa henkilö. Vaalilautakunnan on selvitettävä tällaisen avustajan nimi ja merkittävä se vaalipöytäkirjaan. Äänestäjällä on myös oikeus käyttää halutessaan vaalilautakunnan jäsentä avustajana merkin­ nän tekemisessä äänestyslippuun, jollei se viivytä äänestystoimitusta.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Yleisiä havaintoja

Tarkastuksilla vaalilautakuntien puheenjohtajilta kysyttiin, millaista tiedotusta tai koulutusta vaalilautakunnan puheenjohtajat tai jäsenet olivat saaneet ennen vaaleja esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvistä asioista. Saadun tiedon mukaan lähtökohtaisesti kunnat (keskusvaalilautakunnat) eivät olleet järjestäneet erityisiä esteettömyyskoulutuksia. Ennen vaaleja vaalilautakunnan puheenjohtajille tai jäsenille oli järjestetty perehdytystilaisuuksia, joissa käytiin lähinnä läpi oikeusministeriön vaaliohjeita. Joissain koulutuksissa oli paneuduttu perusteellisemmin myös vaaliohjeiden esteettömyysasioihin ja vammaisten äänestäjien oikeuksiin. Keskustelujen perusteella tarkastajille syntyi kuva, että monelle vaalilautakunnan puheenjohtajalle ja jäsenelle tietämys esteettömyyskysymyksistä jäi omakohtaisen kokemuksen ja oikeusministeriön vaaliohjeeseen perehtymisen varaan.

Tarkastusten aikana vaalilautakuntien puheenjohtajilta tiedusteltiin myös yleisesti, miten he äänestystilanteessa tarvittaessa kommunikoi­ vat viittomakielisten henkilöiden kanssa. Millään äänestyspaikalla ei ollut erityisesti valmistauduttu viittomakielisten henkilöiden kohtaamiseen tai heidän kanssaan kommunikointiin. Vaalilautakuntien puheenjohtajien kertoman mukaan kuulovammaisten tai kurojen henkilöiden äänestämisen­ sä ei ole ilmennyt erityisiä ongelmia. Puheenjohtajat katsoivat, että ongelmatilanteessa kommunikointi voitaisiin hoitaa esimerkiksi kirjoittamalla asia paperille. Usein oletusarvona oli, että viittomakieltä käyttävällä henkilöllä oli tarvittaessa oma tulkki mukanaan.

Joidenkin äänestyspaikkojen ulko-ovessa oli Allergia-, iho- ja astmaliiton tiedote, jossa kehoitettiin jättämään lemmikkieläimet äänestyspaikan ulkopuolelle. Vaalilautakuntien puheenjohtajilta kysyttiin, miten äänestyspaikoilla suhtauduttiin opas- ja avustajakoiriin. Puheenjohtajien mukaan opas- ja avustajakoiria ei ollut käynyt äänestyspaikoilla, mutta tarvittaessa ne olisivat ter­ vetulleita äänestystilaan.

Varsinaisia tarkastushavaintoja

Opasteet

Tarkastuksessa todettiin yleisenä havaintona, että vaalipäivän äänestyspaikoilla äänestyspaikasta ilmoittaminen ja yleinen opastaminen oli kohtuullista. Kadunvarsille tai äänestyspaikan pihapiirin ulkopuolelle viitoitukset tai opasteet eivät kuitenkaan ulottuneet missään äänestyspaikassa.

Kaikissa niissä äänestyspaikoissa, joissa esiintyi esteettömyyttä koskevia ongelmia, ei ollut erityisiä opasteita tai menettelyohjeita liikunta- ja toimimisesteiselle henkilölle, miten hän voi päästä äänestyspaikalle tai saada apua sisätiloihin pääsemiseksi.

Äänestystilan esteettömyys

Muilla äänestyspaikoilla paitsi Jokioisilla oli puutteita äänestystilan tai sinne johtavan reitin esteettömyydessä. Lopen ja Tammelan äänestyspaikat olivat täysin esteellisiä portaikkojen vuoksi. Kyseisillä äänestyspaikoilla ei ollut myöskään opasteita tai ohjeita liikuntaesteisten henkilöiden pääsemiseksi sisätiloihin. Vantaalla liikuntaesteisille tarkoitettun sisäänkäynnin luiska oli

vaikeakulkuinen pyörätuolia käyttävälle henkilölle ja kiertotiellä oli jyrkkä mäki. Riihimäellä liikuntaesteisille tarkoitettulla kulkureitillä oli kaksi jyrkkää luiskaa ja takaovi oli vaikeakäyttöinen pyörätuolista käsin. Forssassa pääsisäänkäynnille johti jyrkkä luiska. Somerolla ja Salossa äänestyspaikan ulko-ovella oli korkeat kynnykset, jotka saattoivat vaikeuttaa apuvälineillä kulkevien liikkumista.

Äänestyskopin esteettömyys ja vaalisalaisuuden turvaaminen

Vantaalla oli asianmukainen esteetön äänestyskoppi. Forssassa ja Salossa oli liikuntaesteisille henkilöille sinänsä soveltuvat äänestyskopit, mutta ne eivät leveydeltään aivan täyttäneet oikeusministeriön vaaliohjeessa mainittua vähimmäisleveyssuositusta. Myös Jokioisilla oli järjestetty esteetön äänestyspaikka, joka turvasi vaalisalaisuuden säilymisen.

Riihimäellä oli liikuntaesteisille rakennettu äänestyskoppi/paikka, jossa pöydänjalkojen kapeus vaikeutti pyörätuolia käyttävän äänestäjän pääsemistä pöydän ääreen. Lopella liikuntaesteiselle henkilölle tarjottiin mahdollisuutta äänestää pöydän ääressä ilman erillistä näkösuojaa. Tammelassa liikuntaesteisten äänestyspaikkana oli pyörillä oleva tarjoiluvaunu, jonka ääreen ei päässyt pyörätuolilla. Somerolla liikuntaesteisten äänestysjärjestely pienen pulpetin ääressä ei ollut esteetön. Tarkastajien havaintojen mukaan edellä tässä kappaleessa mainitut äänestyspaikan puutteet saattoivat vaarantaa vaalisalaisuuden säilymistä.

Riihimäen, Lopen, Tammelan ja Someron äänestyspaikoilla ei ollut saatavilla suurennuslasia tai muuta vastaavaa apuvälinettä heikkonäköisiä äänestäjiä varten.

6 TOIMENPITEET

Tarkastushavainnot esiteltiin oikeusasiamies Petri Jääskeläiselle. Hän päätti saattaa tarkastuksen kohteina olleiden kaupunkien ja kuntien sekä niiden keskusvaalilautakuntien tietoon edellä todetut havainnot. Tässä tarkoituksessa oikeusasiamies lähetti niille jäljennöksen tästä tarkastuspöytäkirjasta.

Oikeusasiamies päätti lähettää jäljennöksen pöytäkirjasta tiedoksi myös oikeusministeriölle.

Oikeusasiamies piti myönteisenä, että osassa äänestyspaikoista oli esteettömät äänestyskopit tai -paikat, joissa pyörätuolia tai muita liikkumisen apuvälineitä käyttävät äänestäjät voivat tehdä äänestysmerkintänsä vaalisalaisuuden säilyttäen.

Oikeusasiamies päätti selvittää omana aloitteenaan Riihimäen, Someron, Lopen ja Tammelan vaalijärjestelyissä havaitut puutteet esteettömyydessä ja vammaisten henkilöiden vaalisalaisuuden turvaamisessa. Riihimäen kaupungille, Someron kaupungille, Lopen kunnalle ja Tammelan kunnalle lähetetään erilliset asioita koskevat selvityspyynnöt.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Juha-Pekka Konttinen
vanhempi oikeusasiamiehensihteeri